

ПРОМЕНА БРОЈА И ЕТНИЧКЕ СТРУКТУРЕ СТАНОВНИШТВА ЧУРУГА

CHANGES OF THE POPULATION NUMBER AND ETHNICAL STRUCTURE IN CURUG

Миљковић, Љ,¹ Давидовић, Р,¹ Тодић, Д.²

Резиме

Праћење развоја популације Чуруга у даљој прошлости веома је отежано због недостатка поузданих статистичких података. Велике сеобе, ратови, стихијске и организоване колонизације током старије и новије историје, прекидале су боравак и развој једне етничке групе на овом простору. Насељавањем потпуно нове етничке групе мењала се популациона слика, али и начин привређивања.

На ширем простору Чуруга, односно на територији Шајкашке, у континуитету су се смењивале културе разних народа. У зависности од историјских околности, овај део Бачке у појединим периодима је био привлачнији, а у другим мање привлачан, односно безбедан. У мирнодопским условима повољан географски положај је условио насељавање становништва из других делова Покрајина и државне заједнице Србија и Црна Гора, што је имало снажан одраз на промену броја и етничко стање, као и на развој популације Чуруга.

Кључне речи: Чуруг, становништво, број становника, етничка структура

Abstract

Monitoring the development of the population in Curug in past is difficult because there are no reliable statistical data. Great movements, wars, unorganized and organized colonizations during past have disturbed the living and development of one ethnical

¹ Др Љупче Миљковић, др Раде Давидовић, ПМФ, Департаман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад

² Др Драго Тодић, Нови Град, Република Српска

group on this field. By settling one totally new ethnical group, the population image has changed, but also the way of economic development.

On wider field of Curug, which is on Sajkaska region, the cultures of many nations have changed one after another. Depending on historical circumstances, this part of Backa has been in some periods more attractive, while in some periods it was less attractive, in other words safe. In peace conditions, good geographical location has made possible the settlement of the population from other parts of the Provinces and Yugoslavia, which has strongly influenced the change of number and ethnical structure, and also to the development of Curug population.

Key words: Curug, population, population number, and ethnical structure

Увод

Праћење развоја популације Чуруга у даљој прошлости веома је отежано због недостатка поузданих статистичких података што није карактеристика само овог насеља, већ и осталих делова Бачке и Војводине.

Током старије и новије историје, велике сеобе, ратови, стихијске и организоване колонизације, прекидале су боравак и развој једне етничке групе на овом простору. Насељавањем потпуно нове етничке групе мењала се популациона слика, али и начин привређивања.

На ширем простору Чуруга, односно на територији Шајкашке, у континуитету су се смењивале културе разних народа. Као доказ тога су добро очувани археолошки остаци из праисторијског времена, тачније из неолита, бакарног, бронзаног и гвозденог доба. Током старог века овде су живели Илири, Келти и Римљани, а током средњег века Готи, Хуни, Словени, Авари, Бугари, Печењези, Мађари и Турци (Група аутора, 1939).

У зависности од историјских околности, простор на коме се налази Чуруг, у појединим периодима је био привлачнији, а у другим мање привлачан, односно безбедан. У мирнодопским условима ово подручје постаје веома привлачно јер се налази на приближно 50 км од Новог Сада и 20 км од Бечеја. Повољан положај је условио насељавање становништва из других делова Покрајина и Србије и Црна Гора, што је имало снажан одраз на промену броја и етничко стање, као и на развој популације Чуруга.

Бројно кретање становника

Бројно кретање становника Чуруга, поуздано се може пратити од времена организованих пописа, односно од 1869. године. Међутим, парцијални подаци постоје и из старијих времена. Д. Поповић (1925), у својој књизи *Војводина- прилози проучавању наше земље и нашег народа*, даје податке о броју пописних домова од 1553. до 1773. док за наредни период, тачније до 1867. приказује и број становника.

Поменути аутор, поред бројног кретања популације, за поједине године наводи податке о етничкој, као и верској структури. Тако, на пример, 1720. од укупно 103 пописана дома, у 99 живели су Срби, а у 4 дома Мађари. Или пак, 1820. г. било је 2.662 становника православне и 1.302 душе католичке вероисповести.

Треба напоменути да су у појединим пописним годинама дати подаци о броју кућа, за неке године приказан је број мушке и женске популације, али су дати и подаци о броју становника по пописима. Из цитираног извора послужили смо се само укупним бројем становника.

Табела 1. Бројно кретање становника Чуруга од 1533. до 1867.

Година	Број пописних домова	Број становника(душа)
1553.	6	-
1554.	1	-
1570.	2	-
1590.	12	-
1720.	103	-
1773.	234	-
1820.	-	3.964
1847.	-	3.832
1867.	-	4.625

Извор: Д. Поповић, 1925.

(-) = нема података

У време непотпуних пописа 1847. и 1867. по истом аутору, целокупну популацију Чуруга чинили су Срби.

У свом другом раду, *Срби у Бачкој до краја осамнаестог века*, Д. Поповић (1952), приказује бројно кретање становништва Чуруга по подацима парцијалних пописа од 1769. до 1872.

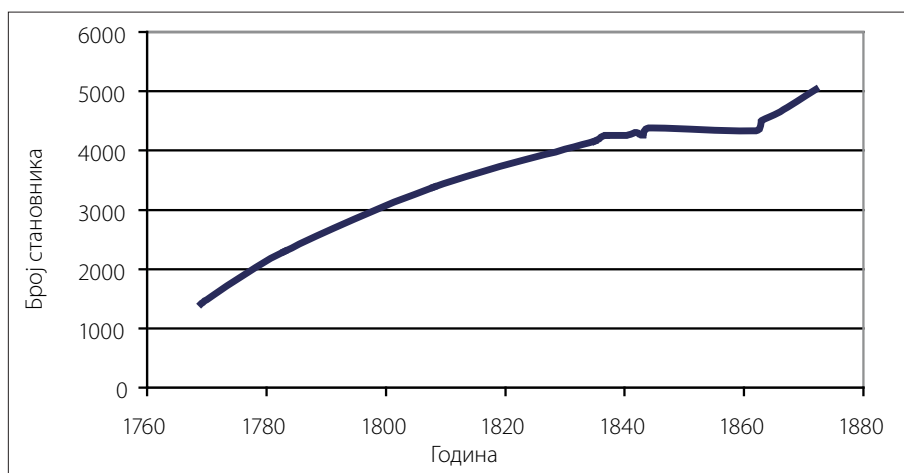
Најмеродавнији подаци о становништву Чуруга датирају од првог званичног пописа обављеног 1869. тако да се развој популације у овом насељу може у континуитету пратити од тада па све до последњег пописа који је био 1991.

Велики пораст броја становника у Чуругу од 1869. до 1921. уважени академик Б. Букуров сматра да је “последница врло јаког привредног активирања пространих ритских површина, које су у то време оспособљене за пољопривредну производњу. Веома се осећала оскудица у радној снази

Табела 2. Бројно кретање становника Чуруга од 1769. до 1872.

Година	Број становника
1769.	1.416
1770.	1.486
1783.	2.300
1808.	3.381
1835.	4.155
1836.	4.224
1837.	4.252
1840.	4.255
1841.	4.271
1842.	4.305
1843.	4.267
1844.	4.386
1862.	4.336
1863.	4.507
1866.	4.651
1872.	5.026

Извор: Д. Поповић, 1952.

Прилог 1. Графички приказ бројног кретања становника Чуруга од 1769. до 1872.

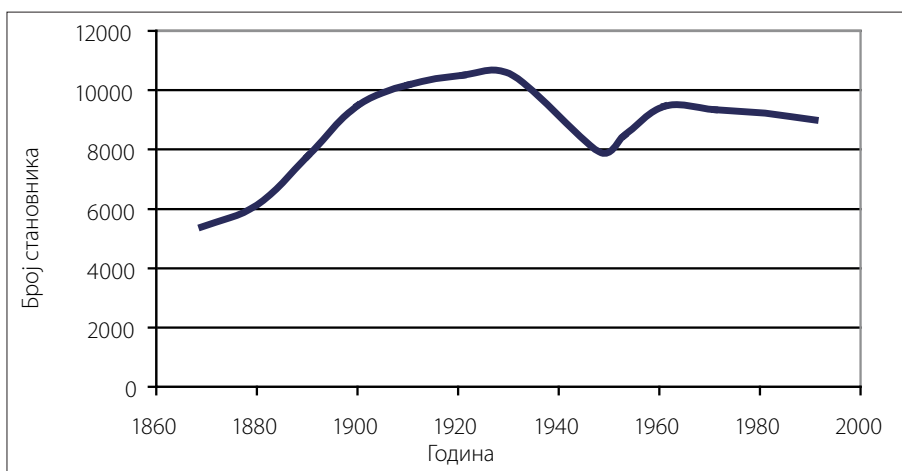
и тада је досељен велики број јефтине радне снаге. У тих двадесет до тридесет година у Чуругу и у Жабљу колонизован је највећи број Мађара” (Букуров, 1983, 31).

По истом аутору на пораст становника у ова два насеља утицала је и изградња железничке пруге Нови Сад - Жабал - Бечеј - Сента. Када је реч о досељавању које утиче на пораст броја становника у Чуругу, Букуров наводи “да је Чуруг обновљен досељавањем Срба под Арсенијем Чарнојевићем 1690. године. Насељавање је настављено и касније тако да је током 18. и прве половине 19. века насељено 257 породица. Велики број је из Далмације и Босне (православни Шијаци), затим из Лике и из других делова... После Првог светског рата у Чуруг је досељено 14 породица из Гламоча и Ливна, од којих се пет вратило натраг, а девет је остало”(Букуров, 1983, 93). Досељавањем су највеће промене и велика демографска кретања извршена после Другог светског рата, чему је посвећено следеће поглавље.

Табела 3. Бројно кретање становника Чуруга од 1869. до 1991.

Година пописа	Укупно становника	Ланчани индекс
1869	5.392	100,0
1880	6.125	118,8
1890	7.773	121,3
1900	9.483	122,0
1910	10.174	107,3
1921	10.500	103,1
1931	10.483	99,8
1948	7.928	75,6
1953	8.466	106,8
1961	9.469	111,8
1971	9.336	98,6
1981	9.231	98,9
1991	8.987	97,3

Извор: Званична државна статистика

Прилог 2. Графички приказ бројног кретања становника Чуруга од 1869. до 1991.

Први пут ланчани индекс (Табела 3) показује негативан тренд 1931. (99,8), када је дошло до благог пада боја становника у Чуругу. Осетно смањење популације бележи попис из 1948. године (7 928 ст), када се број житеља у односу на 1931. годину (10 483 ст) смањио за 2.555 лица. Овако нагло смањење броја становника је последица Другог светског рата, поготову стравичног јануара 1942. г, када је у рацији мађарских фашиста живот изгубило око 2 000 Чуружана (Васић, 1975). Пописне 1953. и 1961. година, показују пораст броја становника, да би у наредна три пописа (1971, 1981. и 1991), број становника био у опадању. Ова друга депопулација Чуруга условљена је стихијским исељавањем становништва у околне градове (Бечеј, Нови Сад), као и све мањи природни прираштај. Овакво стање не карактерише само Чуруг, већ и остала насеља општине Жабал, као и друге руралне средине у Војводини, што се, пак, негативно одражава на повећање просечне стрости становништва, али и на остале контингенте.

Насељавање Чуруга после Другог светског рата

Насељавање становништва у Чуруг превасходно је било условљено историјским збивањима обележеним честим ратовима. Најмаркантније досељавање на војвођански простор представљају миграције Срба под патријархом Арсенијем III Чарнојевићем 1690. године, када је дат основни етнички печат највећем делу Војводине. Након тога, уследиле су метанастазичка усељавања која трају све до данас. Пасебно значајна насељавања типа “колонизација” била су после Првог и Другог светског рата, због којих је Чуруг постао познато колонистичко насеље.

Организација насељавања

Непосредно по завршетку Другог светског рата, Демогратска Федеративна Југославија доноси, 23. августа 1945. *Закон о аграрној реформи и колонизацији*. Њиме је одређено колико ће која република тадашње Југославије дати колониста. Саму колонизацију обављала је Комисија за насељавање бораца у Војводини. Именован је и централни орган власти, односно Министарство

за колонизацију ДФЈ. Ови органи деловали су преко Министарства за пољопривреду тадашњих република и многобројних комисија за аграрну реформу и колонизацију при среским и месним народним одборима. Пошто су донети одговарајући прописи, држава је организовала овај крупан подухват који је обухватио пресељавање више десетина хиљада породица (Ђурић, 1960).

Пошто је колонизовано становништво било претежно земљорадничко, ново придшлом становништву се морала обезбедити егзистенција - доделом земљишта за обраду. Да би се дошло до земљишног фонда извршена је аграрна реформа, а са њом у вези национализација, конфискација и експропријација. Наведеним мерама земља је одузета окупаторима, сарадницима окупатора и издајницима, који су по ослобођењу Чуруга побегли заједно са фашистима, као и онима који су протерани од стране власти. Тако формиран земљишни фонд у власништву подељен је колонистима. Приликом доделе земље комисије су се држале тада прокламоване пароле, да земља припадне ономе ко ће је обрађивати. Треба напоменути да се при насељавању и при додели кућа водило рачуна да породице из истих матичних срезова, односно из истих села, буду смештене у истом делу Чуруга

Насељавање борацких породица из Босне, Херцеговине, Хрватске и других крајева тадашње Југославије, довело је до великих промена у својинским односима у Чуругу. Право на колонизацију имали су борци Народно - ослободилачког рата, инвалиди, породице и сирочад погинулих бораца, породице жртава фашистичког терора, официри ЈНА, народни хероји или породице народног хероја, као и остало становништво које је настрадало у рату услед пустошења и спаљивања села. Познато је да је становништво планинских предела највише страдало у минулом рату те је отуда из тих крајева дошло највише колониста. Избор колониста за насељавање Чуруга (из Санског Моста, Лушци Паланке, Бос. Грахова, Бос. Новог , Невесиња....) није био случајан. Наиме, Чуруг су оабрали представници колониста послатих да обиђу насеља у Војводини предвиђених за колонизацију.

Један број колониста из Босне и Херцеговине, населио је Чуруг после Првог светског рата, тачније 1918. године. Били су то солунски добровољци, који су добијене куће и земљиште најпре издавали у закуп (аренду), а тек су 1936. доселили и своје породице. Неки су до другог светског рата провели у Чуругу само неколико година, а потом се вратили у матичну област. По завршетку другог светског рата синови и потомци, па и сами солунски добровољци, опет су населили "свој" предратни Чуруг и са собом "повукли" изван број нових колониста, рођака, пријатеља, комшија, који су по закону имали право на колонизацију (Давидовац, 1979).

Први "колонисти" после Другог светског рата дошли су у Чуруг већ у августу 1945. али без решења о колонизацији. Наиме, они су дошли у Чуруг на рад. Они који су се привикли на нову средину, одлазили су у родни крај по породице и потребну документацију за насељавање. Најинтензивније насељавање Чуруга било је 1946, 1947. и 1948. године, мада се у мањој мери обављало и до 1953. Први колонисти били су из Босанске Крајине (Лушци Паланка, Сански Мост, Босанско Грахови и Босански Нови), као и из Херцеговине (Невесиње). Ови колонисти дошли су периоду од октобара 1945. до маја 1946. године.

Порекло и број колониста

Највећи број колониста био је из Босне и Херцеговине. Не рачунајући аутоколонисте (из Чуруга, који су добили кућу и земљу, а њих је било 174 или 46,40 %), највећи број лица је дошао из Босне и Херцеговине, тачније преко једне петине или 78 лица, односно 14 породица. Колонизацијом је било обухваћено 96 породица са укупно 375 чланова домаћинства.

Колонисти из Босне и Херцеговине

Из Босне и Херцеговине пристигли су колонисти из тадашњих шест срезова: Лушци Паланка, Босанско Грахово, Босански Нови, Невесиње, Цазин, Ливно и Сански Мост.

Из Босанског Грахова дошао је релативно мали број породица, али са преко 20 чланова домаћинства. Колонисти из Босанског Грахова и околине путовали су запрежним колима до Дрвара, а од овог града каквим таквим превозом до Бања-луке, одакле су се укрцавали на “воз без возног реда” и преко Окучана упућивали за Војводину. Из осталих срезова Босне и Херцеговине дошла је по једна породица.

Из тадашње републике Босне и Херцеговине доселило се укупно 14 породица са 78 чланова домаћинства. Највећи број колониста (13 породица) било је из Босанске Крајине, а само једна породица била је из Херцеговине.

Колонисти из Баната

Колонисти из Баната потичу из три села: Кумана, Арадца и Тараша. Ови колонисти су били у знатно повољнијој ситуацији од колониста из Босне и Херцеговине, што се тиче путовања и организације пресељења, јер су места одакле су долазили била ближа Чуругу од других. Највише породица дошло је из Тараша, укупно 17 са 55 чланова, док се из Кумана и Арадца населила по једна породица.

Колонисти из Тараша и Арадца прелазили су у Бачку скелом преко Тисе код Тараша (18 км од Чуруга), док су досељеници из Кумана користили скелу код Бечеја. Ова пресељења трајала су око два дана, за разлику од колониста из Босне и Херцеговине, чија су путовања трајала једну до две недеље.

Колонисти из Румуније

Из румунског дела Баната колонизовано је шест српских породица. По броју породица и броју насељених лица ови колонисти заузимају треће место међу колонистима у Чуругу, не рачунајући аутоколонисте из самог Чуруга. Из насеља Гад колонизовано је шест породица са 22 члана домаћинства.

Колонисти из Срема

Из Срема су се свега три породице населиле у Чуруг у време колонизације, односно по једна породица из Буђановаца (са 2 члана), Крушедол Прњавора (са 7 чланова) и Сремских Карловаца (са 4 члана), са укупно 13 чланова породице.

Колонисти из Бачке

Из Бачке, не рачунајући аутоколонисте, у Чуруг се населило седам особа из два насеља из Кулпина и Бачког Градишта. Из Кулпина је дошао Попјованов Лазар са четири члана домаћинства, а из Бачког Градишта дошла је Јулка Русовић са три члана домаћинства.

Остали колонисти

Из тадашње републике Хрватске населила се једна породица, срез Слунђ, фамилија Косановић Душана са осам чланова. Из среза Врање населила се такође једна породица, Јоцковић Обрада са седам чланова домаћинства. Из Македоније путем колонизације из насеља Хум дошла је породица Христић Божидара са три члана домаћинства.

Аутоколонисти

У Чуругу је било аутоколониста - 50 породица са 174 лица. Они су припадали тзв. унутрашњој колонизацији, која се донекле разликовала од спољне колонизације (нпр. из Босанске Крајине или Хрватске). Ови колонисти су добијали 6,25 катастарских јутара земље и кућу уколико је нису поседовали, док су спољни колонисти добијали 8,75 катастарских јутара земље, кућу, минималан инвентар за земљорадњу и неопходан намештај.

Новопридошло колонизовано становништво донело је са собом више-мање најпотребније ствари. У Чуругу су се доселили са минималним средствима за живот. Међутим, у самом селу било је довољно кућа за смештај и земље за обраду додељене по Закону о аграрној реформи.

Чуруг је у предратном периоду био насељен великим бројем Мађара. Они су принудним радом Срба од 1942. до 1945. године, саградили нови део Чуруга, који и данас носи мађарски назив Телеп. Њега су требали населити мађарски војници са својим породицама, због заслуга у Другом светском рату. Пред крај рата највећи део тих кућа биле су завршене и спремне за усељење. Поразом Хитлерове Немачке, а тиме и њених савезника, помагачи и активни учесници у рату на страни фашистичке коалиције, морали су да напусте Чуруг остављајући за собом куће (око 300 кућа) и имања. У расељени део Чуруга - Телеп, населили су се колонисти.

Од досељавања у Чуруг колонисти су редовно одржавали везу са матичним крајем. Међутим, последњим ратним догађањима на простору Босне и Херцеговине, углавном су прекинути контакти са "родном грудом". Основну потешкоћу у томе представља чињеница да се насеља из којих потичу колонисти не налазе у Републици Српској, већ на територији Муслиманско-хрватске федерације. Егзодус прогнаних Крајишника Чуружани су ублажили пруживши им привремено уточиште до повратка у родни крај, баш као што су и они били примљени при досељавању у Чуруг после Другог светског рата. Фаза организованог насељавања Чуруга није завршена доласком ових колониста. У Чуругу су се досељавале и мање групе без било каквог решење о колонизацији. Оне су овде долазиле најпре у потрази за послом. Запосливши се у Земљорадничкој задрузи, стицали су право да буду и стално настањени у Чуругу. У укупном броју оне нису за занемаривање. Напротив, у првим послератним годинама на такав начин доселило се 189 лица, углавном из са подручја Мркоњић Града, Бањалуке и Добоја (Давидовац, 1979).

Промена етничке структуре

Етничка структура Чуруга последица је историјских збивања и економских промена током 18, 19. и 20. века. Срби су се на овом простору осетно умножили досељавањем под Арсенијем Чарнојевићем, затим каснијим насељавањем православних Шијака из Далмације 1781. насељавањем између Првог и Другог светског рата, а посебно колонизацијом после Другог светског рата.

Табела 4. Етнички састав становништва Чуруга од 1720. до 1910.

	Година пописа				
	1720.	1880.	1890.	1900.	1910.
Срби	4	4 961*	5 867	6 685	7 211
Мађари	99	981	1 544	2 490	2 730
Немци	-	171	323	228	171
Словаци	-	2	9	17	8
Румуни	-	-	-	2	-
Остали	-	10	30	61	54
Укупно	103	6 125	7 773	9 483	10 174
Православци		5 078	5 857	6 691	7 226
Јервеји	-	96	184	222	203

Извор: Поповић (1925): Војводина, прилози проучавању наше земље и нашега народа

Напомена: Извесна неслагања података са подацима у табели 3, последица су одређеног броја лица чија је национална припадност била непозната.

** Србохрвати*

У прошлости, хетерогена етничка структура била је последица насељавања Мађара и Немаца после нагодбе између Беча и Будимпеште 1867. а нарочито после развојничења шајкашког батаљона. По попису између два светска рата, 1931. у Чуругу од укупно 10.483 становника Срба било 7.278 или 69,42%, Мађара 2.972 или 28,35% укупне популације, док је по истом попису регистровано 183 Немаца. Иначе, највећи број Немаца забележен је 1890. када их је било укупно 323 лица. Пре другог светског рата ово село у етничком погледу било је српско-мађарско насеље.

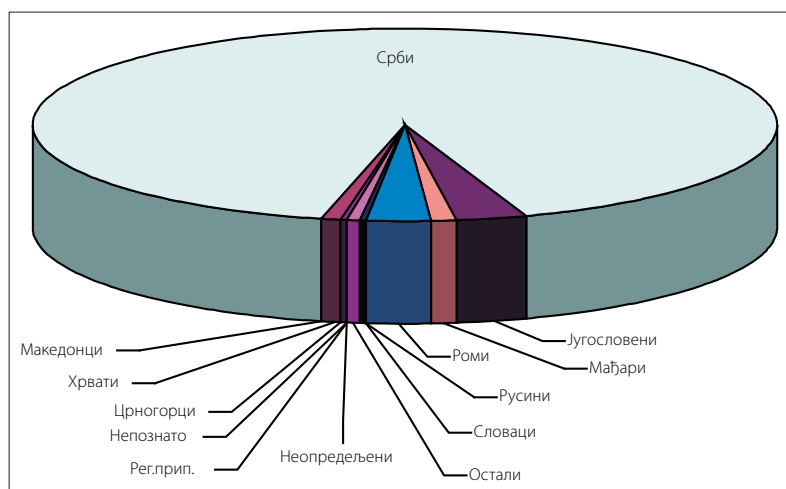
После Другог светског рата већина представника мађарске и немачке народности исељена је из Чуруга (Букуров, 1983).

Последице ових историјских збивања је таква да је популација Чуруга у свим послератним пописима у етничком погледу доста хомогена.

Табела 5. Етнички састав становништва Чуруга по пописима 1948., 1971. и 1991.

Национална припадност	1948.		1971.		1991.	
	Број	%	Број	%	Број	%
Црногорци			10	0,11	11	0,12
Хрвати	47	0,59	83	0,89	58	0,65
Македонци					15	0,17
Срби	7.923	92,00	8.753	93,76	8.189	91,28
Југословени					274	3,05
Мађари	193	2,43	123	1,32	94	1,05
Роми					246	2,74
Русини	9	0,11	14	0,15	7	0,08
Словаци	27	0,34	7	0,07	14	0,16
Остали	359	4,53	346	3,69	52	0,58
Неизјашњени-неопредељени					9	0,10
Регионална припадност					5	0,05
Непознато					13	0,14
УКУПНО:	7.928	100,00	9.336	100,00	8.987	100,00*

**Мања неслагања у збиру су последица заокруживања децималних вредности.*

Прилог 3. Етнички састав становништва Чуруга по попису из 1991.

Учешће Срба било је са преко 90% укупног становништва при сваком попису. Према последњем попису, 1991. г, Срба је било 8.189 или 91,28%, док су на другом месту према етничкој припадности она лица која су се изјаснила као Југословени (3,05%), на трећем месту су Роми са 246 лица или 2,74%, док су на четвртм Мађари са 94 лица или 1,05% од укупног броја. Остали народи и националне мањине, појединачно, заступљени су са мање од 1%, укупне популације Чуруга.

Литература и извори података

- Миљковић, Љ, Давидовић, Р. и В. Ђукић. (2000): Чуруг - географска монографија. Географске монографије војвођанских насеља, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад.
- Букуров, Б. (1952): Географски положај бачких насеља. Зборник Матице српске, Серија природних наука, бр. 3, Нови Сад.
- Букуров, Б. (1983): Општина Жабал. Географске монографије војвођанских општина, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад.
- Гаћеша, Н. (1975): Шајкашка између два светска рата. Шајкашка историја књ. II, Матица српска и Војвођански музеј, Нови Сад.
- Давидовац, Д. (1979): Колонизација Чуруга после Другог светског рата. Дипломски рад у рукопису, чува се у архиви Института за географију Природно-математичког факултета У Новом Саду.
- Demian, A, I, (1807): Statistische Beschreibung der Militärgrenze II, Wien.
- Ђукић, В. (1984): Географски приказ Чуруга. Дипломски рад у рукопису, чува се у архиви Института за географију Природно-математичког факултета У Новом Саду.
- Јакшић, И. (1966): Из пописа становништва Агарске почетком 18. века, Прилози и грађа Војвођанског музеја, књ. 3, Београд.
- Поповић, Д. (1925): ВОЈВОДИНА, Прилози проучавању наше земље и нашега народа, I Бачка, СКА, Посебна издања, књ. 53, Београд.
- Поповић, Д. (1952): Срби у Бачкој до краја 18. века. Посебна издања Етнографског института САН, књ. 3, Београд.